

Bruno Schulz

HOLTSZEZON

Körtvélyessy Klára fordítása

1

Öt órákor reggel – egy korai napfénytől szikrázó reggelen házunk már jó ideje a hajnal forró és csendes ragyogásában fürdött. Ebben az ünnepélyes órában – mialatt a szobákban a leeresztett rolók félhomályában még az alvók egyetértően összhangzó szuszogása bolyongott – kúszott be a ragyogás óvatlanul és nesztelenül a napban lángoló homlokzatba, a korai rekkenet csöndjébe, mintha a ház egész felülete bódultan lehunyt pillákból lett volna kialakítva. Így, ennek az emelkedett órának a csendjét kihasználva szívódott fel üdvözülten szendergő arccal, a fénytől aléltan, alvó vonásaiban e feszült óra álmainak finom rezdüléseivel a hajnal első tüze. A ház előtti akácfa árnyéka szikrázva rezgett a forró szemhéjakon, s felületükön, akárha a zongorán, újra és újra elismételte a maga csillogó frázisát, melyet a szellő minduntalan letörölt – hasztalan próbált behatolni az aranyló álom mélyébe. A vászonrolók nyeltek a reggeli tüzet, sötétbarnára sülve ájuldoztak a végtelen ragyogásban.

E korai órában apám, nem lelve többé álomra, könyvekkel megrakodva lement a lépcsőn, hogy kinyissa a ház földszintjén levő boltot. Percekig mozdulatlanul állt a kapuban, lehunyt szemmel tűrve a nap tüzének heves ostromát. A ház napsütötte fala nyájasan vonta őt magába, a boldogan kiegyengetett, megsemmisülésig kisimult laposságába. Egy pillanatra a homlokzatba növe apám lapos apává változott, és érezte, ahogy szétfeszített, remegő és meleg ujjai simán összeforrnak a fal aranystukatúrájával. (Hány apa nőtt be már így örökre a ház homlokzatába hajnali ötkor, amint az utolsó lépcsőfokról lelépett. Hány apa lett így örökre portása saját kapujának, féldombormű a falí fülkében, kezével a kilincsen, arcán csupa párhuzamos és áldott barázdával, melyen aztán szerelmetesen simít végig a fiú ujjja, az utolsó atyai nyomokat keresve, a homlokzat egyetemes mosolyába immár örökre beolvadt nyomokat.) Hanem aztán akarátának végső megfeszítésével apám elszakadt a faltól, visszanyerte harmadik dimenzióját, és újfent emberré válva megszabadította a bolt vasalt ajtaját a lakatoktól és vaspántoktól.

Ahogy nyitotta a bolt súlyos, vasalt ajtószárnyát, a durcás sötétség lépésnyit hátrált a bejárattól, arasznyit a bolt mélyébe húzódott, ott letelepedett, és lustán elhelyezkedett. A járda még hűs köveiből láthatatlanul párologott a hajnali üdeség, félenken ostromolta a küszöböt a levegő zsenge, rezgő fuvalatával. A bolt mélyében ott lapult a sok előző nap és éjszaka sötétsége a bontatlan szövetbálákban, rétegekbe rendezve, ott osont a sorfal mentén, ott menetelt és vándorolt hangtalanul a mélybe, mígnem erőtlenül megállt a bolt szívében, a sötét raktárban, ahol immár meg nem különböztetett és önmagával eltelten feloldódott a posztó süket, fantazialó őszanyagában.

Apám elindult a magas gyapjúszövet meg kordbársony fal mentén, úgy simítva végig a bálák élet, mint női ruhák kivágását. Kezének érintésére csillapodtak a riada-

lomra, rendbontásra mindig kész vak törzsek sorai, erősödtek szövethierarchiájukban és rendjükben.

Apámnak a boltunk az örök vesződések és gondok színtere volt. Két kezének e műve nem most – fellendülése idején – kezdte őt napról napra erőszakosabban szorongatni, nem most nőtt túl rajta fenyegetően és érthetetlenül. A bolt apámnak emberfeletti, erejét meghaladó, fennkölt és megfoghatatlan feladat volt. Elborzasztotta a követelmények roppant sokasága. Rémulten révedt bele a feladat nagyságába, melynek az egyetlen kártyalapra tett egész életével nem tudott megfelelni – s csüggedten figyelte a segédek könnyelműségét, az üres, gondtalan derülátásukat, a tréfás és megdöglő csínyjeiket a nagy ügy margóján. Keserű iróniával tanulmányozta a segédarcok galériáját, az arcokat, melyeket nem felhőzött semmi bánat, a homlokokat, melyeket gondolat sohasem ostromolt, kutatva nézett a szemek mélyébe, melyek ártatlan bizakodását a gyanú leghalványabb árnyéka sem homályosította el. Ugyan mit segíthetett rajta anyám a maga hűségével és önfeláldozásával? Egyszerű és derűs lelkét nem érte el e roppant ügy visszfénye. Őt nem arra teremtették, hogy hősi feladatokat vállaljon. Hát nem látta apám, ahogy anyám a háta mögött gyors pillantással szót ért a segédekkel, örülve minden óvatlan pillanatnak, amikor részt vehet gyerekes bolondozásaikban?

A könnyelmű gondtalanság e világtól apám mindjobban elzárkózott, saját törvényének kemény regulájába menekült. A körös-körül terjedő léhaságtól elborzadva a nagy eszme magányos szolgálatába temetkezett. Soha nem lazított a megfeszített gyeplőn, sohasem engedte meg magának, hogy cnyhítsen fegyelmén, hogy a kényelme-sebb, könnyebb utat válassza.

Ezt megtehette Balanda és Tsa meg a szakma többi dilettánsa, akiknek idegen volt a tőkély éhe, a magas mesterségbeli tudás aszkézise. Apám fájdalommal figyelte a szakma hanyatlását. Vajon ki ismeri még a textilkereskedők mai nemzedékéből az egykori művészet hagyományait, ki tudja még például, hogy a szövetbálák oszlopának, melyet a kereskedőművészet szabályai szerint tornyoztak fel a szekrény polcán, a felülről lefelé sikló ujj alatt olyan hangsort kell hallatnia, mint a zongorabillentyűknek? Ki ismeri még a maiak közül a jegyzék-, memorandum- és levélváltás stílusának végső rafinériáit? Kit érint ma meg a kereskedelmi diplomáciának, a jó öreg iskola diplomáciájának a varázsa, az alkudozás feszültségtől terhes folyamata, kezdve a kéréshetetlen merevségtől, zárkózott tartózkodástól a külhoni cég meghatalmazott képviselőjének megjelenésekor a lassú olvadáson át, amit a diplomata a lankadatlan igyekezetével és hízélgésével ér el, egészen a közös estebédig, melyet papirosban tálnak az íróasztalra, borral, melyet a felszolgáló Adela farának csipkedése fűszerez, meg a pajzán és oldott diskurzus, ahogy az olyan uraknál szokás, akik tudják, mivel tartoznak a pillanatnak és a körülményeknek, s amely kölcsönösen előnyös üzlettel zárul?

E kora reggeli, forróságérlelő órák csendjében vélte apám meglegelni a szerencsés és ihletett fortélyt, melyre szüksége volt, hogy befejezhesse levelét Christian Seipel és Fiainak (gépi fonoda és szövöde). Éles visszavágás volt e levél a nevezett urak alaptalan követelésére, replika, mely épp a döntő mondatnál akadt el. Stílusának itt egy erős és szellemes csattanóig kellett volna felszárnyalnia, amely finom belső remegéssel járó elektromos érintkezést vált ki, s amely után a lendületesen és elegánsan fogalmazott, immár záró- és végső fordulat stílusa csak apadhat. Apám érezte a csattanó alakját, amely napok óta kitért előle, már-már a kezében tartotta a váltig megfoghatatlant. Híján volt a szerencsés derű, a szerencsés lendület pillanatának, hogy rohammal ve-

hesse az akadályt, amelyben minden alkalommal megbotlott. Újra és újra tiszta papírlapért nyúlt, hogy friss lendülettel lebírja az erőfeszítéseiből gúnyt űző nehézséget.

Eközben a boltot lassan benépesítették a segítők. A korai forróságtól pirosan jöttek be, messze elkerülve apám íróasztalát, melyre, rossz lelkiismerettől gyötörten, ijedt pillantásokat vetettek.

Tele hibával és gyengeséggel, magukon érezték elítélő némaságának súlyát, mely ellen semmit sem tudtak felhozni. Semmi sem tudta kibékíteni e gondjaiba temetkezett főnököt, a legnagyobb buzgósággal sem lehetett őt kiengesztelni, amint pápaszemét mérgesen villogtatva, egér gyanánt zizegve a papírokkal, skorpióként lapult az íróasztalánál. Ingerültsége úgy növekedett, meghatározhatatlan indulata úgy fokozódott, ahogy mind jobban és jobban erősödött a nap heve. A padlaton egy fénylő négyzet tüzelt. Fémes és csillogó legyek cikáztak villámlón a bolt bejáratában, kis időre megpihentek az ajtó spalettáján, mint ércüvegből fújt gömbök, melyeket a nap tüzes pipája, a reggel üveghutája pöfentett ki, tárt szárnyal leszálltak, tele lendülettel és frissességgel, és dühös cikcakkokban változtatták helyüket. A bejárat világos négyzetében a városliget távoli hársfái ájuldoztak a fényben, a messzi templom lélekharangja, mint távcső lencséjében, egészen közel panaszkodott ebben az áttetsző és rezgő levegőben. Izzottak az áthevült bádogtetők. A világ fölött a hőség hatalmas aranyburája feszült.

Apám ingerültsége nőtön-nőtt. Fájdalmasan összekuporodva, a diarétől elgyengülve tanácstalanul nézelődött. Szája íze az örömnél is keserűbb volt.

A hőség fokozódott, szította a legyek dühét, fényesítette a csillogó pontokat fémes potrohukon. A napsütötte négyzet elérte az íróasztalt, és a papírok apokaliptikusan fellángoltak. A fényözön ostromolta szem már nem tudta elviselni a ragyogás fehér egyöntetűségét. Vastag, fénytörő szemüvegével apám minden tárgyat bíborszegéllyel lát, lilás-zöldes körvonallal, és kétségbeesés fogja el a robbanó színek anarchiájától, mely szikrázó orgiákat ülve tombol a világ fölött. Remeg a keze. Szájpadlása keserű és száraz, mint roham előtt. A ráncok réseiből leskelődő szempár figyelmesen követi a mélyben zajló események fejlődését.

2

Midőn déli tizenkettőkor apám, már-már a téboly határán, a forróságtól tanácstalanul, oktalan felháborodástól remegve visszavonult a fenti szobákba, és az emelet padlata hol itt, hol ott roppant meg a csendben, ahogy leskelődve le-lekuporodott, a boltban a szünet és a fellélegzés ideje következett – ütött a déli szieszta órája.

A segítők bukfencet vetettek a szövetbálákon, a polcokon posztósátrat vertek fel, felakasztott drapériákon hintáztak. Kibontották a süket bálákat, szabadjára eresztették a százszorosan összegöngyölt, bolyhos sötétséget. Az esztendők óta elfekvő, kiszabadult filcfelhő egy másik idő szagával árasztotta el a felső régiókat, múlt napok illatával, melyek megszámlálhatatlan rétegben rakódtak türelmesen egymásra a hajdani hús őszök során. Vak molyok rajzoltak ki az elhomályosult levegőbe, az egész boltban toll- és gyapjúpihék keveredtek a sötétség pelyvájával, s a posztó és bársony e fekete tábora megtelt az appetúra sűrű, őszies szagával. Megtelepedve e tábor közepén, a segítőknek huncutságon, csínytevésen járt az eszük. Szorosan és fülig göngyölték egymást a sötét, hűvös posztóba, és így feküdtek sorban, üdvözült mozdulatlanágban a bálarakás tövében – eleven figurák, szövetműmiák, melyek megjátszott réműlettel fogtatták szemüket merevségük fölött. Vagy hintáztatták, a plafonig dobálták egymást

a szövet nagy, szétterített abroszában. A lepedő süket csattogása és a felkavart levegő hullámozása féktelen elragadtatást váltott ki belőlük. Úgy rémlett, az egész bolt felszállni készül, a posztók lelkesen felegyenesedtek, a segédek libbenő kabátszárnnyal, akárha a próféták, röpke mennybemenetelre repültek a magasba. Anyám szemet hunyt e csínyek fölött, a szieszta óráinak oldottsága a legvásottabb kilengéseket is feledtette vele.

Nyaranta a boltot vadul és hangtalanul benötte a gaz. Az udvar felől, a raktár felől az egész ablak gyomtól és csalántól zöldellt, víz alatti villódzás járta át a fénylő levelektől, a hullámozó visszfényektől. A hosszú nyári napok félhomályában mint ódon zöld butélia fenekén döngtek benne gyógyíthatatlan melankóliájukban a legyek – beteg és torz példányok, apám édes borán tenyészett, bolyhos emberkerülők siratták nap-hosszat végtelen, egyhangú eposzokban egész átkozott sorsukat. A bolti legyek e vad és meglepő mutációkra hajlamos, elfajult változata dúslakodott a külön-c egvedekben, a vérfertőző keresztezések gyümölcsében; túlfajzott lomha óriásokká degenerálódott, mély és gyászos hangú veteránok, szenvedéseinek druidái váltak belőle. Év vége felé aztán kikeltek a magányos utószülöttek, fajuk legsilányabb egyedei, nagy kék ganajbogarakra emlékeztettek, némák voltak már és hangjukvesztettek, szárnyuk csökött maradt, s míg szomorú életük bevégeztetett, vég nélkül járták a zöld ablaküveget fáradhatatlan és kósza vándorútjaikon.

A ritkán nyitogatott ajtót pókháló szötte be. Anyám az íróasztal mögött aludt, két polc közé feszített szövet függőágyon. A legyek gyötörte segédek fintorogva össze-összereztek, nyugtalanul hánykolódtak nyári álmukban. Éközben az udvaron burjánzott a gyom. A nap szilaj hevében a szemétdomb óriás csalának és mályvák nemzedékeivel gyarapodott.

A napfény és némi talajvíz találkozásából e darabka földön csípős gyomszubsztancia erjedt, zsémbes párlat, a klorofill mérgező származéka. Itt főtt a napban a lázas fermentum, itt burjánzott zsenge levélalakzatokká, többszörös, csipkézett meg ráncolt formációkká, ezerszer ismételve egyazon mintát, a levelekben rejtekező egyazon ötletet. Hatalmába kerítve a pillanatot, a ragályos és lobogó elgondolás, a lángoló és vad ötlet terjedt, mint a tűz – a naptól kigyulladva zöld pleonazmusok üres, itatóspapír-ízű fecsegése nőtt az ablak alatt, dudvás nyomorúság, mely olcsó ostobaságként szaporodott a százszorosára, silány papírtákolmány, mely egyre nagyobb, pihésen duzzadó, zizegő lapokkal tapétázta a raktár falait, tapéta tapéta hátán. A segédek arcukon lázkiütéssel ébredtek röpke álmukból. Furcsán felajzva keltek fel vackukról, tele lázas vállalkozó kedvvel, nagyzó hósoket idézve. Unalomtól nyugözve himbálták testüket a magas polcokon, a lábuk dobolt, hasztalan lesték a napverte, üres piacteret bármilyen esemény reményében.

Ekkor történt, hogy egy vidéki atyafi, mezítlábas és hajlott, félénken pillogva befelé, tétován megállt a bolt ajtajában. Nem akármilyen alkalom volt ez az unatkozó segédeknek. Mint légy láttán a pókok, villámsebesen lekúsztak a létrákon, és a tüstént bekerített, ide-oda cibált és lökdösött, ezernyi kérdéssel elhalmozott atyafi szégyenlős mosollyal szaporán válaszolgatott a tolakodó faggatásra. Vakargatta a fejét, heherészett, bizalmatlanul pislogott a nyájas ficsúrokra. Szóval dohány kellene? De milyen? A legkiválóbb, borostyánarany macedón? Nem? Jó lesz az egyszerű pipadohány? Mahorka? Tessék, kérem, beljebb fáradni. Csak bátran. A hajbókoló segédek gyöngéden a bolt mélyébe taszigálták az atyafit, a falnál álló oldalpulthoz. Leon segéd, a pult mögé állva, igyekezett kinyitni a nem létező fiókot. Ó, hogy kínlódott szegény, hogy harap-

dálta ajkát a meddő erőlködéstől. Nem! Ökölrel kell nekimenni a pult potrohának, lendülettel, teljes erőből. A segédek biztatta atyafi ezt érzéssel tette, ádázul összpontosítva figyelmét. Végül, amikor ez sem segített, a pultra felmászva dobogott meztelen talpával, görnyedten és galamböszen. Fuldokoltunk a nevetéstől.

Ekkor esett meg a sajnálatos incidens, mely mindnyájunkat szomorúsággal és szégyenkezéssel töltött el. Egyikünk se volt vétlen, még ha nem vezérelt is bennünket rosszindulat. Inkább a léhaságunk, a tisztelet és megértés hiánya apám súlyos gondjai iránt, inkább a meggondolatlanságunk volt az, ami apám kiszámíthatatlan, túlzásokra hajlamos természetével megtoldva e csakugyan fatális következményekhez vezetett.

Miközben mi félkörben állva a legjobban szórakoztunk, apám halkan beosont a boltba.

Nem vettük észre, mikor jött be. Csak akkor figyeltünk föl rá, amikor hirtelen felfogta a dolgok összefüggését, és arcát az elszörnyedés vad paroxizmusa torzította el. Anyám ijedten odaszaladt: – Mi lelt, Jakub? – kiáltotta lélekszakadva. Rémült zavarában meg akarta döngetni apám hátát, ahogy a fuldoklókét szokás. De már késő volt. Apám dühödten felborzolódott, arca pillanatok alatt az iszony szimmetrikus clemeire esett szét, szemlátomást feltartóztathatatlanul bábosodott – a lesújtó vereség súlya alatt. Mire észbe kaptunk, hevesen megrázkódott, felzúmmögött, és förtelmes, zúgó, bozontos, acélkék légyként süvített el szemünk előtt, eszelős röptében neki-nekivágóva a bolt falainak. Lelkünk mélyéig megrendülve hallgattuk a reményvesztett lamentálást, az ékesszóloán modulált tompa sirámot, mely le-fel sikamlott a megfejthetetlen fájdalom, a csillapíthatatlan szenvedés összes regiszterén a bolt sötét mennyezete alatt.

Rémült döbbenetben, a szomorú tényről mélységesen megszégyenülve álltunk ott, kerülve egymás tekintetét. Szívünk mélyén bizonyos megkönnyebbülést éreztünk, hogy a kritikus pillanatban apám mégis talált kiutat a lesújtó megszégyenülésből. Csozáltuk megalkuvást nem tűrő hősiességét, amellyel gondolkodás nélkül a kétségbeesés zsákutcájába vetette magát, ahonnan, úgy tetszett, nem volt visszaút. Végül is apám e lépését cum grano salis illett értékelnünk. Inkább belső gesztus volt, szilaj és kétségbeesett tüntetés, mely mindamelllett nem nélkülözte a valóság minimális adagját. Ne feledjük: az itt elmondottak javarészt a nyári eltévelyedések, a kánikulai félvalóság, a holszezon peremén garancia nélkül átfutó felelőtlen margináliák rovására írhatók.

Szótlánul hallgatóztunk. Apám agyafürt bosszúja volt ez, lelkiismeretünket sújtó megtorlása. Mostantól arra ítéltettünk, hogy örökké halljuk elkínzott, mély zokogását, mely mind szenvedélyesebben, mind fájdalmasabban vádolt, majd hirtelen elhallgatott. Kis ideig megkönnyebbülten kóstolgattuk a csendet, a jótékony szünetet, miközben félénk remény ébredezett bennünk. Hanem kisvártatva a hang visszatért, vigasztalanul, mind síróbban és ingerültebben, mi pedig megértettük, hogy e parttalan fájdalom, e zokogó átok számára – mely arra kárhoztatott, hogy hazátlanul faltól falig csapódjon – nem volt cél, nem volt szabadulás. A minden rábeszélésre süket, siránkozó monológ és a szünetek, amikor úgy tetszett, apám egy pillanatra elfeledkezik magáról, de aztán annál hangosabb és haragosabb sírással ébredt, mint aki kétségbeesetten tagadja a vigasztalódás iménti pillanatát – mindez mérhetetlenül ingerelt bennünket. A szenvedés, melynek nincs határa, a szenvedés, mely konokul mániája körébe zárkózik, a szenvedés, mely örjögve és makacsul ostorozza önmagát – végül elviselhetlenné válik a szerencsétlenség tanácstalan szemtanúinak. A szakadatlan, dühöd, szánakozásunkat ostromló apellátában túl éles volt a szemrehányás, túl szikrázó a sze-

rencsés helyzetünket elítélő vád, semhogy ellenkezést ne keltsen. Lélekben mindannyian replikáztunk, őszinte bánat helyett szívünk dühvel volt tele. Hát csakugyan nem volt apámnak más kiútja, mint hogy vaktában e keserves és reménytelen helyzetbe vesse magát, és ha már önnön hibájából vagy a miénkből oda jutott, nem volt több lelkierője, több méltósága, hogy panaszszó nélkül elviselje? Anyám csak nehezen fékezte haragját. A segédek, arcukon bárgyú döbbenettel ültek a létrán, véres ábrándokat kergettek, gondolatban bőrleffentyűvel csapkodták a polcokat, szemükre vörös köd szállt. A bejárat fölötti vászon napellenző szikrázva hullámozott a verőfényben, a délutáni forróság száguldvá falta a fényes síkság mérőföldjeit, pusztította maga alatt a messzi világot, és a bolt félhomályában, a sötét mennyezet alatt tébolyultan ott körözött apám, reménytelenül belegabalyodott röptének hurkaiba, önmagát gombolyította kétségbeesett versenyfutásának cikcakkjaiba.

3

Hogy egy ilyen epizód, minden látszat ellenére, alapjában véve mennyire jelentéktelen, az abból is kiderül, hogy apám már aznap este éppúgy ott ült iratai fölött, mint máskor – az incidens, úgy tetszett, rég elfelejtetett, a súlyos trauma legyőzetett és elhalványodott. Nyilvánvaló, hogy tartózkodtunk mindennemű célzástól. Elégedetten néztük, ahogy apám tökéletes lelki egyensúlyban, már-már derűs figyelemmel rója kalligrafikus, egyenletes írásával szorgosan az oldalakat. Annál nehezebb volt letörölni a szerencsétlen atyafi kompromittáló személyiségének nyomait – tudjuk, milyen szívós gyökereket eresztenek az efféle maradványok bizonyos talajban. Szándékosan nem vettünk tudomást az öregcséről a sivár hetek során, amikor a bolt sötét sarkában a pulton táncolt, napról napra tőpörödöttebben, napról napra szürkébben. Már-már láthatatlanul váltig ott ugrándozott a posztján, arcán jószágos mosollyal a pult fölé görnyedt, fáradhatatlanul dübögött, figyelmesen hallgatózott, halkan motyogott magában valamit. Voltaképp a dobogás lett a hivatása, melyben jóvátehetetlenül elveszett. Nem hívtuk vissza. Túl messzire ment el már, semhogy utolérhettük volna.

A nyári napnak nincs alkonya. Mire körülnéztünk, a boltban már éjszaka volt, ki gyúlt a nagy petróleumlámpa, és az üzleti ügyek tovább bonyolódtak. E kurta nyári éjszakákon nem volt érdemes hazamenni. Miközben peregtek az éj órái, apám figyelmét összpontosítva ült íróasztalánál, és tollának érintésével fekete, röpdős csillagokkal jelölte a levelek margóját, tintakrampuszokkal, a látómezőben révülten kavargó bolyhos szöszökkel, a sötétség atomjaival, melyek az ajtón túli roppant nyári éjszakából szabadultak ki. Ez az ajtón túli éjszaka porzott, mint a pöfeteggomba, a napfolt sötét magjának árnyékában hintette a sötétség fekete mikrokozmoszát, a nyári éjszakák ragályos kiütését. Apámat vakította a pápaszeme, a petróleumlámpa úgy lógott mögötte, mint villámok szövevényével körülvelt tűz. Apám várt, várt türelmetlenül, és hallgatózva révedt a papír fényes fehérségébe, melyen a fekete csillagok és porszemek galaktikája lebegett. Háta mögött, valamiképp az ő részvétele nélkül, nagy csatározás zajlott üzleti ügyben, furcsamód egy képen zajlott, mely a feje fölött lógott, a regisztratúra és a tükör között, a petróleumlámpa éles fényében. Talizmán volt e kép, kifürkészhetetlen rejtvény, mely nemzedékről nemzedékre szállt. Hogy mit ábrázolt? Évszázadok óta tartó, befejezetlen disputát, soha véget nem érő pert két ellentétes elv

között. Két kereskedő állt szemben egymással a képen, két antitézis, két világ. – Én hitelbe árultam – kiabálta a sovány, toprongyos és döbbszent arcú, s a keserűségtől elcsuklott a hangja. – Én készpénzért árultam – felelte keresztbe vetett lábbal a fotelban ülő kövér, és a hasán összekulcsolt kezével malmozott. Mennyire gyűlölte apám a kövéret! Gyermekkora óta ismerte az efféléket. Már az iskolapadban undorral töltötte el hájas, önző társa, aki a szünetekben számolatlanul falta a vajás zsömlét. De a sovánnyal sem volt együtt érző. Visszafojtott lélegzettel, felborzolódva és mélyen megrendülve, rezzenetlen szemével lecsúszott pápaszeme fölött sandítva várta apám a vita eredményét.

A bolt, a bolt az kifürkészhetetlen volt. Apám minden gondolatának, éjszakai kutatásának, szorongó töprengésének tárgya. Sejtelmesen és beláthatatlanul a bolt komoran és egyetemesen ott állt minden történés mögött. Napközben a posztók nemzedékei, tele patriarchális tekintéllyel sorakoztak egymás mellett korosztály, nemzedék és származás szerint elrendezve. Hanem éjjelente kitért a lázadó szövetfeketeség, és pantomimtirádákkal, luciferi rögtönzésekkel ostromolta az eget. Őszente a bolt zúgott, a téli kelmék sötét választékától felduzzadva kiáradt magából, mintha hatalmas, morajló tájképként erdők hektárjai mozdultak volna el helyükről. Nyáron, a holtszezonban, az üzlet elkomorult, és visszahúzódott sötét rezervátumaiba, megközelíthetetlen és morózus volt posztó búvóhelyén. Éjjelente a segítők mint cséppel püfölték a faróffel a bálák süket oldalát, és hallgatták, ahogy a bolt fájdalmasan bög a mélyben, a posztó medvemagjába falazva.

E süket nemezlépcsőkön szállt alá apám a genealógia mélyébe, az idők kezdetébe. Nemzetsége utolsó tagja volt, Atlasz volt, akinek vállára egy roppant testamentum súlya nehezedett. Éjjel-nappal törte a fejét apám e testamentum tézise felett, igyekezett megérteni a lényegét. Hányszor tekintett kérdőn, várakozásteljesen a segítőkre. Nem lelve lelkében sem jelet, sem szikrát, sem útmutatást, azt várta, hogy e fiatal és naiv, éppen hogy felcseperedett legények előtt hirtelen megmutatkozik a bolt értelme, mely előtte rejte maradt. Falhoz szorította őket csökönyös pislogásával, de a segítők bárgyún makogva kerültk apám tekintetét, zavarukban teljes képtelenségeket zagyválva kapták el szemüket. Reggelenként, hosszú botra támaszkodva apám pástor gyanánt ballagott a temérdek torlasz, a vak gyapjúnyáj, az itatónál bögő seregnyi hullámozó fejetlen törzs között. Még várt, még késleltette a pillanatot, midőn egész népével felkerekedik, és a lármás éjszakában nekivág a felmálházott, nyüzsgő, százsoros Izraelnek...

Az ajtó mögött mintha ólomból lett volna az éj – levegőtlen, szélcsendes, úttalan. Néhány lépés után zsákutcában végződött. Mintegy félálomban topogott az ember egy helyben a váratlan határnál, és miközben a láb, kimerítve a szűken mért térséget, megtorpant, a gondolat vég nélkül, szakadatlan faggatásnak kitéve, keresztkérdésekkel ostromolva, a sötét dialektika összes útvesztőjébe kényszerítve továbbiramolt. Az éj differenciális elemzése önmagából bomlott ki. Mígnem végül a láb nem mozdult többé a süket zsákutcában. Ott állt az ember a sötétben, az éj legmeghittebb zugában, mint a piszoár előtt, órákig állt ott a süket csendben, szívében egy magasztos felsülés érzésével. Csak a magára maradt gondolat gombolyodott le lassan, és az epés dialektika közepette ott gurult vég nélkül a nyári éj absztrakt traktátuma, végigbukfencezett a logikai mutatóvonalak közt, kétoldalt a fáradhatatlan és türelmes faggatásoktól támogatva, a körmönfont kérdésektől, melyekre nem volt válasz. Így filozofálta át magát nagy nehezen az éj spekulatív térségein, és immár testetlenül belépett a végső csendbe.

Jóval éjfél után járt már az idő, amikor apám hirtelen felkapta a fejét az iratokból. Kitágult szemmel jelentőségteljesen felemelkedett, csupa fül lett. – Jön – mondta sugárzó arccal –, nyissatok ajtót. – Mire Teodor, a segéd, az éj torlaszolta üvegajtóhoz szaladt, addigra már becsusszant rajta a csomagokkal teleaggatott, fekete szakállú, ragyogó és mosolygós férfi – a várva várt vendég. Pan Jakub felindultan elébe sietett, hajlongott, kitérte a karját. Megölelték egymást. Kis ideig úgy tetszett, hogy a vonat fekete, alacsony, csillogó mozdonya hangtalanul a bolt ajtajáig gurult. Egy vasutasapokás hordár jókora bőrdöngőt hozott be a vállán.

Sohasem tudtuk meg, valójában ki volt e jeles vendég. Teodor, az idősebb segéd rendületlenül állította, hogy maga Christian Seipel és Fiai (gépi fonoda és szövöde). Kevés dolog szólt emellett, anyám nem is titkolta fenntartásait az állítást illetően. Ám akár így volt, akár úgy, kétség nem fért hozzá, hogy a jövevény nagy démon volt, a Hitelezők Országos Szövetségének egyik oszlopos tagja. Hájas, fénylő, méltóságteljes arcát fekete, illatos szakáll keretezte. Apám átkarolta, és a vendég hajlongásai közepette együtt vonultak az íróasztalhoz.

Az idegen nyelvből mit sem értve respektussal hallgattuk a mosolyban, szemhunyásban, finom és gyöngéd vállveregetésben bővelkedő, szertartásos társalgást. A bevezető kölcsönös udvariaskodás után az urak a tárgyra tértek. Könyveket és papírokat raktak szét az íróasztalon, egy palack fehérbort bontottak. Szájuk sarkában zamatos szivarral, arcukon a harapós elégedettség fintorával kurta jelszavakat váltottak, egy szótagos egyeztető jeleket, miközben ujjuk görcsösen megtapadt a könyv megfelelő helyén, és tekintetükben az augurok huncutsága villogott. Lassanként felforrósodott a vita, érezhető volt a nehezen féken tartott izgalom. Az urak be-beharapták ajkukat, a hirtelen csalódottá és kellelenné vált arcukból keserű, kialudt szivar lógott. Reszkettek a belső feszültségtől. Apám szuszogott, szeme alatt foltok vöröslöttek, haja felborzolódott verejtékes homloka fölött. A helyzet elmérgesedett. Volt úgy, hogy mind a ketten felpattantak helyükről, és ott álltak magukból kikelve, nehezen szedték a levegőt, és vakon villogtak pápaszemükkel. Anyám megrémült, könnyörögve paskolta apám vállát, hogy elejét vegye a katasztrófának. A hölgy láttán az urak magukhoz tértek, eszükbe jutott az illemkódex, és kölcsönös meghajlás után mosolyogva nekiültek a további munkának.

Éjfél után kettő körül apám végre becsapta a főkönyv nehéz fedelét. Nyugtalanul lestük a két beszélgető férfi arcán, hogy melyikük oldalára billent a győzelem. Apám derűségét művinek és kényszeredettnek éreztük, a fekete szakállú viszont keresztbe vetett lábbal terpeszkedett a fotelban, és jóindulat meg derűlátás áradt belőle. Tüntető bőkezűséggel osztogatta a segédeknek a borraivalót.

Miután összerakták a papírokat meg számlákat, az urak felálltak az íróasztaltól. Arc kifejezésük felettébb biztató volt. Jelentőségteljes hunyorítással tudatták a segédekkel, hogy tele vannak vállalkozó kedvvel. Anyám háta mögött érzékeltették, hogy dús idomú delnőre vágynak. Üres kérdés volt ez. A segédek tudták, mit gondoljanak a dologról. Ez az éjszaka sehova se vitt. A vizesárok fölött, az ismert helyen ért véget, a nemlét és a szégyenlős felsülés vak falánál. Az éjszakába futó összes ösvény a boltba vitt vissza. A térségeinek mélyébe tervezett összes kiruccanás kezdettől fogva szárnyaszegett volt. A segédek udvariasságból kacsintottak vissza.

A fekete szakállú meg apám a segédek elnéző pillantásától kísérve karonfogva, tettere készen ment ki a boltból. Amint kiléptek az ajtón, az éj guillotine-ja egyetlen sühintással lefejezte őket. Mint fekete vízbe, úgy csobbantak bele az éjszakába.

Ki tanulmányozta a júliusi éj feneketlenségét, ki mérte meg, hány ölnyit repülünk a hiábavalóságban, ahol semmi se történik? Végigrepülve e sötét végtelenségen, az urak ismét ott álltak a bolt ajtajánál, mintha csak most mentek volna ki, visszanyerték elvesztett fejüket, ajkukon még ott volt az iménti, fel nem használt szó. Ki tudja, meddig álldogáltak így, egyhangúan csevegve, mint akik messzi expedícióról tértek vissza, s meg nem történt események és kalandok cinkossága fűzi őket egymáshoz. A kaptosok mozdulatával tologatták tarkójukra kalapjukat, rogyadozó térdel imbolyogtak.

Elhaladtak a bolt kivilágított bejárata előtt, beosontak a ház kapuján, és lopakodva elindultak az emeletre vivő nyikorgó lépcsőn. Így jutottak el a hátulsó tornácra, Adela ablaka elé, és igyekeztek bekukkantani az alvóhoz. Nem láthatták meg Adelát, árnyékban feküdt szétvetett tagokkal, az álmok fanatikus esküdtjeként hátranyakló és lobogó fejjel, eszméletlenül vonaglott Morpheusz ölelésében. Az urak meg-megkocogtatták a sötét ablaküveget, sikamlós kuplékat énekeltek. De Adela, elnyílt ajkán törött mosollyal, zsibbadtan és merevkórosan vándorolt messzi útjain, mérföldekre távol és elérhetetlenül.

Ekkor az urak a tornác korlátjára borultak, hangos és szájrepszto ásítózásba fogtak. Feladták már a reményt, lábuk a tornác deszkáin dobolt. Az éjszaka egy későbbi és ismeretlen órájában testük, nem tudni, hogyan, két keskeny ágyra került, üdvözülten feküdt a magasan feltornyozott ágyneműn. Versenyt aludva párhuzamosan szálltak, váltakozva előzték egymást a horkolás serény galoppjában.

Az álom valamelyik kilométerénél – hogy az álom sodra vitte-e egymáshoz testüket, vagy álmuk vált észrevétlen eggyé? – e sötét tértelenség valamelyik pontján megérezték, hogy egymás karjában fekve nehéz, eszméletlen harcot vívnak. Meddő erőfeszítések közepette ziháltak egymás arcába. A fekete szakállú úgy feküdt apámon, mint Jákobon az Angyal. Hanem apám teljes erejéből két térde közé szorította őt, és zsibbadtan szállva a süket távollétbe, suttyomban kurta, erősítő álomba merült az első és második menet közt. Így harcoltak – miért? a hírnevükért? Istenért? a szerződésért? – így birkóztak halálos verejtékben úszva, erejük maradékát csikarva ki magukból, miközben az álom sodra az éj egyre távolabbi és egyre különösebb vidékeire ragadta őket.

4

Másnap apám kicsit húzta egyik lábát. Az arca ragyogott. Hajnalok hajnalán rátalált a levél kész és káprázatos csattanójára, melyért hiába viaskodott oly sok napon és éjszakán át. A fekete szakállút nem láttuk többé. Senkitől sem véve búcsút, bőröndjével és csomagjaival kora reggel elutazott. Ez volt a holtszezon utolsó éjszakája. E nyári éjtől számítva a boltra hét bő esztendő köszöntött.